

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЪ-ФАРАБИ

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

**«ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК КІТАПТАНУ,
КІТАП ШЫҒАРУ, КІТАП ТАРАТУ ІСТЕРІНІҢ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕЛЕРІ:
МӘСЕЛЕЛЕРІ, ІЗДЕНІСТЕРІ МЕН ШЕШІМДЕРІ»**

атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция

МАТЕРИАЛДАРЫ

7-8 желтоқсан 2012 жыл

МАТЕРИАЛЫ

международной научно-практической конференции

**«ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОТЕЧЕСТВЕННОГО И
ЗАРУБЕЖНОГО КНИГОВЕДЕНИЯ, КНИГОИЗДАНИЯ И
КНИГОРАСПРОСТРАНЕНИЯ: ПРОБЛЕМЫ, ПОИСКИ И
РЕШЕНИЯ»**

7-8 декабря, 2012 года

MATERIALS

International Scientific-practical conference

**«THE THEORY AND FOREIGN BOOK SCIENCE, PRINTING
AND BOOK DISTRIBUTION: PROBLEMS AND SOLUTIONS»**

December 7-8 2012 year

КАЗАКСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛҒА-ФАРАБИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
AL-FARABI KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY

«ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК КІТАПТАНУ,
КІТАП ШЫҒАРУ, КІТАП ТАРАТУ ІСТЕРІНІҢ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕЛЕРІ:
МӘСЕЛЕЛЕРІ, ІЗДЕНІСТЕРІ МЕН ШЕШІМДЕРІ»
атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

7-8 желтоқсан 2012 жыл

МАТЕРИАЛЫ
международной научно-практической конференции
«ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОТЕЧЕСТВЕННОГО И
ЗАРУБЕЖНОГО КНИГОВЕДЕНИЯ, КНИГОИЗДАНИЯ И
КНИГОРАСПРОСТРАНЕНИЯ: ПРОБЛЕМЫ, ПОИСКИ И
РЕШЕНИЯ»

7-8 декабря, 2012 года

MATERIALS
International Scientific-practical conference
«THE NHEORY AND FOREIGN BOOK SCIENCE, PRINTING
AND BOOK DISTRIBUTION: PROBLEMS AND SOLUTIONS»

December 7-8 2012 year

АЛМАТЫ
«Қазақ университеті»
2013

**ҚАЗАҚ ШЕШЕНСӨЗІНІҢ БІР ТҮРІ –
ҚАЗІРГІ АЙТЫСТАҒЫ АҚПАРАТТАР АҚИКАТЫ**

Қазіргі қазақ тілінің қолданысында «айт» түбірінен шығатын біршама тұнды зат есім бар: айтын, айтым, айтылым, айтаман, айташ, айтыш, айтымпаз, айтар, айтарман, айтушы, айтынды, айтыс, айтыскер. Осылардың ішінде бізге тиесілі тақырып болып тұрғаны – «айтыс». Әуелі «айт» дегеннің өзі не мағына береді деген сауалға қалары халімізше жауап ізлеп көрейік.

«Айт» деген бұйрық райлы етістіктің мағынасы «сөйле» деген бұйрық райлы етістіктің мағынасымен бірдей емес. Айт – көкейіндегі рас пікірді, санадағы шындықты, ақылдағы ақиқатты сыртқа шығар, сөзбен (бейнесөзбен, қимылсөзбен, дыбысөзбен, шешенсөзбен, көсемсөзбен) жеткіз деген мағына береді. Шындық дәйекті, деректі, дәлелді, фактіні, айнақты талап етеді. Онсыз ақиқат ашылмай қалады. Бізге қажет әркімнің қара басының қамына айтылатын шындық емес, көптің мүддесіне, халықтың мұратына, елдің мақсатына, бұқараның игілігіне қажетті ақиқат. Сонымен бірге, жұрттың бәрі көксер жүрген, елдің есінде бұтып жатқан, әркімнің көңілінде тұнышқан шындық сыртқа шықса, ақыл дөңгелегі сол шындық арқылы алға бір мысқал жылжып отырады. Баршаға ортақ бұқаралық ақиқат ашық айтылғанда ғана қоғамдық сана даму сатысына көтеріледі. Демек ақиқатты айтып отыру – өмірдің өз қажеттілігі, уақыттың төл сұранысы. Ақиқат айтылмаса, өтірік өре түрегеледі. Өтірікке жол беру – шындықтың жолына тосқауыл қоюмен бірдей. Өйтсе де шын ақпараттың орнын өтірік ақпарат ешқашан жаба алмайды. Жалған ақпарат жарға жығалы. Шындық қаншалықты жалаңаш, жалқы, қорғасыз, нәзік болғанымен, өшпейді, өлмейді. Сол қалпында қалады. Ақындар сол шындықты әсерлі оймен әдіптеп, кестелеп, өрнектеп жеткізеді. Тыңдаушы да неғұрлым шынайы, ықпалды ақиқатқа құштар болады да, естіген сайын жаны рахаттанады, өйкені оның да көкейінде сол шындық бұлықшып сыртқа шыға алмай жатқан болатын.

Қазақ халқы демократиялық құндылықтарды барынша бағалау, сақтау, дамыту, сол дамыған үрдісті ұрпаққа сабақтастырып отыру мәнінелітіні биік сатысына көтерілген әрі сана мен тұрмыс өркенінің жоғары деңгейіне шыққан әрі ретінде ақиқатты айтып отырудың әлебі мен әлегін қалыптастырған. Сондай әлемі әдіп пен әдет көркемдік деңгейге көтеріліп, өнер болып орныққан. Яғни ақиқатты жұрт алдында көркем сөзбен жеткізу, өзгеге яғни тыңдаушыға әсем тілмен айту өнерін өмірдің бөлініс бір бөлігіне айналдырған. Көркем тілдің қарасөз үлгісінен де күрделендіріп, өлең, жыр тілімен жеткізу машығын жетілдірген. Ол өнер – айтыс деп аталады. Айтыстың өзегі – шындықтың суарылған өлең.

Ғылыми редакторлар:

*ф.ғ.д., профессор Әбдіманұлы Ө.
ф.ғ.к., доцент Мелеубекұлы С.*

Жауапты редакторлар:

*ф.ғ.д., доцент Нұрбеков С.Ж.
ф.ғ.к., доцент Әбдиева Р.С.*

Отандық және шетелдік кітаптану, кітап шығару, кітап тарату істерінің теориясы мен тәжірибелері: мәселелері, халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары, 7-8 желтоқсан 2012 ж. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 126 б.

ISBN 978-601-247-999-7

Жинаққа XX ғасыр басындағы қазақ баспасөзі тарихы мен Алаш зиялыларының ұлттың қоғамдық-саяси, әлеуметтік-рухани өміріндегі қызметіне қатысты кейінгі табылған тың деректер негізіндегі ізденістер мен зерттеу материалдары енгізілді. «Қазақ» газетінің ұлттық баспасөз тарихының дамуы мен қалыптасуындағы орны, сондай-ақ ұлт санаткері Ахмет Байтұрсынұлының қоғамдық-саяси һәм мәдени-ағартушылық қызметіне арналған.

ISBN 978-601-247-999-7

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2013

МАЗМҰНЫ

Медтеубекұлы С.	
Қазақ шеңберінің бір түрі – қазіргі айтыстағы ақпараттар ақиқаты	3
Смайыл Д.	
Ақпараттық қауіпсіздікті арттырудағы мемлекеттік тіл	7
Аргынбаева М.Х.	
Проблемы журналистского дела	11
Әбдісәт Р., Құрманбаева А.	
Интернеттегі кітаптар электрондық мәдениет құралы ретінде	15
Айтқазина А.	
Бұқаралық коммуникацияның ұлттық мазмұны мен формасы	21
Әуезова Э.	
Тәуелсіздік жылдарындағы БАҚ-тың дамуы	25
Досан Б., Рахат А.	
Жаңа медиа терминдерін қазақшау мәселесі	27
Байтұрғанұлы Аян	
Мемлекеттік тіл – ақпараттық қауіпсіздік кепілі	30
Барлыбаева С.Х.	
Новые СМИ Казахстана в современных условиях (на примере телерадиокомплекса КазНУ)	35
Копкасар Е.	
Радио хабарлардың жасалуы және жаңа форматтар	40
Есхұтова Н.Б.	
Менеджмент и маркетинг российского и казахстанского книгопроизводства: обмен опытом	43
Жақсылықбаева Р.	
Журналисттің шығармашылық жұмыс мәдениеті	47
Иманалиев Ж.	
Журналисттің ғаламтордағы веб-браузермен жұмыс істеу тәсілі	51
Кенжетұлова Н.С.	
Влияние книги на формирование новаторского мышления и социальных изменений в обществе	54
Қызыбаева А. Б.	
Қазақстан Республикасындағы ұлттық кітап шығару ісі: қазіргі жағдайы және болашақтағы дамуы	57

Маженова Г.	
Тәуелсіз қазақстан деректі фильмдерінің тақырыптық сипаты	61
Майлықұтова М.	
Қазақ кәдімгі әліпбиіне көшірілді?	65
Мамырова К.	
Электронды кітапхана үдерісіндегі отандық ерекшеліктер	69
Мухамедиева Л.	
Специфика функционирования литературного языка в СМИ	72
Мухамедиева Н.Б.	
Кітап жарнамасы	78
Молдабеков А.	
Концепция единой национальной системы электронного образования	80
Нога Л.П.	
Современный медиатекст: проблемы сознания и психология восприятия	85
Олжас Қ.	
Әлеби кітаптардағы сыншылар ізденістері	90
Омарова Б., Мergenбаева К.	
Жаңадану үрдісінде отандық электрондық оқулықтарды дайындау әдісі	93
Нурбеков С.Ж.	
Культура и средства массовой информации	99
М. Я. Сорикова, Т. А. Капырина	
Проблемы вузовского книгоиздания в России	103
Тағвишвили Н.С.	
Проблемы создания текстов для электронных изданий	106
Шаткебаева С.	
Қазақ, қырғыз және өзбек елдерінің деректі фильмдерінің калыптасуындағы өзіндік ерекшеліктері	108
Мұхатаева Қ.	
«Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасының бастапқы кезеңіндегі дамуы	113
Садуақасов А.А.	
АҚШ бастасыздықтағы қоғам мен құндылық мәселесі	117

Ғылыми басылым

**«ОТАНДЫҚ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК КІТАПТАНУ,
КІТАП ШЫҒАРУ, КІТАП ТАРАТУ ІСТЕРІНІҢ
ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕЛЕРІ:
МӘСЕЛЕЛЕРІ, ІЗДЕНІСТЕРІ МЕН ШЕШІМДЕРІ»
атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның
МАТЕРИАЛДАРЫ**

7-8 желтоқсан, 2012 жыл

ИБ № 6459

Басуға 13.05.2013 жылы қол қойылды. Пішімі 60x84 1/16. Көлемі 7,875 б.т.
Оффсетті қағаз. Санлық басылым. Тапсырыс № 632. Тарауымы 30 дана. Бағасы келісімді.
Әл-Фараби атыналы Қазак ұлттық университетінің «Қазак университеті» баспасы.
050040, Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.
«Қазак университеті» баспаханасында басылды

Киргизстана» атты фильм түсірілді. Операторы А.Кочетков. Кыргыз деректі фильмдерінің арасындағы Мәскеу экранынан көрсетілген тұңғыш фильм. 1959 жылы ұсынылып, көрермендер жылы қабылдаты [4].

Көріп отырғанымыздай, Кыргыз кино өнерінің тақырыптық ерекшелігі сол, табиғаттық әсем көріністерге баса мән берілуі. Әйтпеге, республикадағы кенес үкіметінің атқарып жатқан игі істері туралы міндетті түрде деректі фильмдерден біріліп отырды. Атап айтар болсақ, кыргыз республикасында мектеп, театр сынды құрылыс жұмыстарының бой көтеріп жатқандығын, халыққа қуана хабарлап отырды. Ал, сол киноны түсіретін режиссер, сценарий авторларының арасынан кыргыз ұлтының мамандарын көре қою екі талай еді. Кыргызстанның кино өнері дамытуда орыс және өзбек ұлтының мамандары келіп, кыргыз ұлтының жалпы ұлттық болмысы туралы деректі фильмдер түсіріп жатты. Ал, түсірілген көріністерді өңдеу үшін Өзбекстанның Фрунзе қаласына немесе Қазақстанның Алматы қаласына жіберіп отырды. Нәтижесінде кыргыз елінің деректі кинолары жетімнің күйін кешкені анық.

Ал, өзбек деректі фильмдері отызыншы жылдары өмірге келді. Шын мәнісінде, хроникалы таспалар және киножурналдар бұрынғы кинематографистердің түсірілдерімен республикада жиырмасыншы жылдардың ортасында-ақ экранашыққан болатын.

Жас Кеңестік республикалардың қайнаған өмірі бірінші киноленталарға бай материалдар қорын берді.

20-жылдардың өзінде түсірілген қысқа фильмдерде белсенділер қала мен қыстаулардың күнделікті тұрмысының қаһармандары туралы айта отырып, діни ескішілікті батыл әшкерелеп, жанаша өмір сүруге үгітті. Мәселен, төңкерістен қасырлық езгіден босатылған өзбек әйелдері паранджаны тастап, яғни, кемсітушілік пен қараңғылықтан арылып және адамның өзіндік қадір-қасиетіне жетіп, жана өмірге сеніммен қадам басады деп насихатталы.

Алғаш рет өзбек деректі фильмдерінде қатардағы белсенді жас қыз Талжихон Шадиеваның өмірі жеңіл болмағандығы, өмірмен, айналасындағы қауыпқа алаңдалы және отырып, жарқын өмірге бет алғандығын баяндайтын деректі фильм түсірілген болатын [5].

Ал мына дерекке сенсек, Өзбекстанда алғашқы фильмдер 1897 жылдан бастап көрсетіле бастады. 1924 жылы Бұхаркино бірлестігі құрылды. Мұнда мұсылман әйел, мен ажал мұнарасы фильмдері жасалды.

1925 жылдан бастап Өзбек мемлекеттік кино тресі және Шарк (Олдузи) кинофабрикасы ашылды. Деректі, ғылыми-көпшілік фильмдермен қоса көркем суретті фильмдер шығару дами бастады. Олардың қатарында режиссер Н.Ганнегін «Пәранжі», «Рават қорқаулары» (1927 жылы) «Жабық ара» (1928 жылы) фильмдері еді.

Деректі фильмдерден Ярматовтың «Майдандағы достарға», Каномовтың «Фархад оттар», «13 қарлығаш», Н.Атуллаеваның «Мұғалим» фильмдері табысты болды.

Өзбекстанда көркем фильм және ғылыми көпшілік, деректі фильмдер шығаратын екі студия жұмыс істеді. 1972 жылы Ташкентте Азия, Африка елдерінің 20-шы Халықаралық кинофестивалі өтті [1]. Өзбек деректі фильмдері қазақ және кыргыз деректі фильмдерінен әлдеқайда ертерек қалыптасып үлгерген. Өзбек деректі фильмдерінің арқауы әйел, еңбек ерлерін дәріптеу болды.

Түркітілдес халықтардың ішінде қазақ, кыргыз және өзбек ұлттарының деректі фильмдерін зерттеуде кеңестік идеологияның тұтқын болғандығын баса айтып өткім келеді. Түркілік мәдениет пен әдебиетті, діни мен тілді, салт-дәстүр мен әлет-ғұрыпты шұбарлап халықты кино арқылы түбегейлі өзгертуге көп күш жұмсалды. Кеңестік қоғамда түсірілген әр кинодан кеңестік идеологияның ыстық табаны сезу қиын емес.

1. Токтыбай А. Түркі халықтарының этномәдениеті. - Алматы, 2006. - 82-85-бб.

2. «Деректі» де керек-ті // Түркістан. - 2001. Қараша - 17. - 8-б.

3. Ашматов К. Рождение киргизского кино. - Фрунзе: Илим, 1969 - 28-29 сс.

4. Кино советской Киргизии. Москва: Искусство, 1979 21-24-сс.

5. Ташебаев Д. Киноискусство советского Узбекистана. - Москва, 1968. - 55-60-сс.

Копыр Мухатаева

филология ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы

«МӘДЕНИ МҰРА» МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ БАСПА ІСІН ДАМУЫНДАҒЫ РӨЛІ

Тарихи-мәдени мұраны сақтау — стратегиялық маңызы бар мемлекеттік мәселе. Ұлттық дәстүр, әдеби және мәдени құндылықтар, тарихи тәжірибе ұрпақтан ұрпаққа ауысып отыратын қазына. Сондықтан да Елбасымыздың өзі «Мәдени мұра» бағдарламасына бастамшы болды. Жалпы ұлттық деңгейде бағдарлама жасау, 2003 жылғы сәуірде Президентінің Қазақстан халқына Жолдауында бастама ретінде көтеріп, Үкіметке нақты тапсырмалар берген болатын.

Бағдарламаны жасаудың күрделілігі мен ауқымының кеңдігі сондай, сегіз ай бойы әзірленіп, ол 2004 жылдың басында қабылданды.

2004—2006 жылдарға арналған «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы ұлттың рухани-ағартушылық және мәдени-интеллектуалдық деңгейін көтеруге, ескелен ұрпақты туған халқымыздың салт-дәстүрлері жалпы адамзаттық құндылықтар мен идеялар рухында тәрбиелеуге бағытталған. Себебі, қоғамның рухани тірегі санатындағы тарихи-мәдени мұралардың халықтың өз болмысын жоғалтып алмауы мен қазақстандық патриотизмді қалыптастырудағы рөлі аса зор. Бұл жұмыстың маңыздылығы да осында.

Мәдениет — кез келген халықтың мемлекеттік бет-бейнесін айқындап, базистік құндылықтарын қалыптастырады. Сол себепті де бағдарламаның

жасалуы мен қабылдануы мемлекеттік мәдениет мәселелеріне деген қарым-қатынастың стратегиялық сипатын анықтайды.

Қазақстанның мәдени иіліктерінің жиынтығы. Олар тарих пен археологияның, архитектураның 25 мыңнан астам тұрғылықты ескерткіштері, сирек кездесетін қолжазбалар, басылымдарды қамтиды.

Бағдарлама тарихи-мәдени дәстүрді жаңарту мен дамытуға, соның ішінде мәдени мұраларды зерттеу, қорғау, пайдалану мен насихаттауға байланысты мемлекеттің негізгі ұстанымдары мен бағыттарын белгілейді. Сондай-ақ, бағдарлама тарих, этнография, фольклор, ежелгі жазба мұралар жөніндегі еңбектерді ғылыми зерттеу және сериялы басылым шығару, тарихи және мәдени ескерткіштерді қалыптастыру, сақтау және топтастыру, сол арқылы көп ғасырлық ұлттық мәдениетімізді тиынақтау шараларын көздейді.

Бағдарламаның жоспары бойынша 16 бағытта түрлі кітаптар шығару тапсырылған. Бағдарламаны жүзеге асыру барысында кітап ісі саласына қатысты мынадай жұмыстар атқарылды:

- Қазақ халқының тарихы мен мәдениетіне қатысты қолжазбаларды, кітаптар мен құжаттарды табу және жинақтау мақсатында Қытай, Түркия, Монғолия, Ресей, Жапон, Мысыр, Өзбекстан, Армения, АҚШ, бір сыпыра Батыс Еуропа елдерінің мұрағаттары мен кітапханаларына ғылыми-зерттеу экспедициялары ұйымдастырылды. Нәтижесінде Қазақстанның өнері, тарихы, этнографиясы туралы бес мыңға жуық қолжазбалар мен баспа басылымдары табылды;

- Ұлттық және әлемдік ғылыми ой-сана, мәдениет және әдебиет басылымдарының серияларын әзірлеу және басып шығару бағытындағы ауқымды жұмыстар жүзеге асырылды. «Мәдени мұраның» бірінші кезеңінде 218 аталым көлемді кітап әзірленіп, жарыққа шықты;

- Бағдарлама аясында шыққан кітаптар Мәскеу халықаралық кітап жармеңкесінде, Франкфурттағы, Тегерандағы кітап жәрмеңкелерінде қойылып, әсіресе, «Бабалар сөзі» ұлттық фольклор жинағы мәдениет саласындағы теңдессіз жоба деп бағаланып, оқырмандардың үлкен қызығушылығын тудырды.

2007 жылы 13 ақпанда, Астаналағы Бейбітшілік және келісім сарайында «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі Қоғамдық кеңестің отырысына Елбасы Н. Ә. Назарбаев қатысып, баяндама жасалы. Ол өз сөзінде бағдарламаның қаншалықты қажет болғанын әр қырынан ашып беріп қана қоймай, осыған орай алдағы уақытта атқарылатын шаруаларға да жан-жақты тоқталып өтті. Соның ішінде, кітап баста ісіне қатысты: «Кітап шығару саласында көп жұмыс көзет — бізге мол даналармен шығарылған Қазақстанның тарихы, археологиясы, этнографиясы мен мәдениеті мәселелері бойынша сапалы сериялық кітаптар керек. Ретіне қарай айтайын, біз кітап шығару саласында көп артта қалып қойдық. Мәдениет және ақпарат министрлігі мен Білім және ғылым министрлігі тарих, этнография, мәдениет бойынша сериялық кітаптар

шығару жөніндегі ұсыныстарын әзірлеп, енгізуі тиіс», — деп бұл Бағдарламаның маңыздылығына баса назар аударды.

Қоғамдық кеңестің осы отырысында Елбасы бағдарламаның іске асырылу мерзімін ұзартып, Мәдениет және ақпарат министрлігіне 2007—2009 жылдарға арналған екінші кезеңінің жана бағдарламасын әзірлеуді тапсырды. Министрлік бұл бағдарламаны әзірлеп, ол Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 10 желтоқсандағы Қаулысымен бекітілді.

Бағдарлама өзіне жүктелген міндеттерін абыроймен атқарып шығып, енді оның өзі жана тарихымыздың жарқын беттеріне айналды да, келешекте ол жұмыстар тын міндет, соны бағыттармен толығып, жанғырған жана Ұлттық стратегиялық жобамен жалғастырылмақшы.

Ұлттық мұрамызды кешенді зерттеумен жалғастырып, олардың әлемдік ғылыми айналымға түсуін қамтамасыз етуге мемлекеттік тұрғыдан стратегиялық ұлттық жобасының тұжырымдамасы бекітілді.

«Мәдени мұра» бағдарламасына еліміз бен ТМД елдерінің арасында ғана емес, шет елдерде де үлкен мән берілді. 2006 жылы сәуір айында Парижде ЮНЕСКО-ның Штаб-пәтерінде бағдарламаның тұсаукесері өткізілді. Жалпы, қай заманда болмасын, кітап туындысы сол елдің, сол халықтың нағыз рухани қайнары болатынын, келешек ұрпаққа тарихи сана қалыптастыратын баға жетпес қазына болғаны мәлім. «Кітап — заманалар толқынында тербеліп, үстіндегі қымбат қазынасын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізіп келе жатқан ой кемесі», — деп ағылшын философы Ю. Бэкон айтқандай, адамзат баласы кітаптың арқасында өткенмен қауышып, болашаққа бағдар алып келеді. Аталған бағдарлама бойынша, бастапқыда мақсат-міндеттердің негізгі бөлігі Қазақстан Республикасында тарих пен мәдениетке қатысты облыстар бойынша арнайы томдықтар жинағын дайындауға байланысты жүйелі жұмыстар атқару; тарих ғылымдарының теориялық мәселелерді талдайтын ғылыми, көркем және энциклопедиялық әдебиет шығару арқылы ғылым-білімді көпшілікке тарату; ұлттық жазба әдебиетінің жетістіктерін қазақ тілінде дайындап шығару сияқты жоспарлардан құрылған. Яғни, дәл осы тұста қазақ кітап ісінің мойнына өте зор жауапкершілік жүктелді.

«Мәдени мұра» бағдарламасының басты мақсаттары қатарында ұлттымыздың мәдени мұрасын зерттеудің тұтас жүйесін құруға ағымшарт болатын, заманауи ұлттық мәдениеттің, фольклор мен салт-дәстүрдің қайнарынан кітап шығарып, Әл-Фараби, Ж. Баласағұн, М. Дулати, Қ. Жалаири санды ойшыл-ғалымдарымыздың еңбектерін қайта басып, халыққа тарату жұмыстарын жоғна қою керек. Сонымен қатар, мұнымен шектеліп қалмай, ежелгі қолжазба құділықтарымызды, атап айтар болсақ: «Қолдес Қуамникус», «Қорқыт ата кітабы», «Оғызнама», «Бабыр-нама» кітаптарын да қайта толықтырып, көбейтіп шығару игілікті іс. Міне, сондықтан да «Бабалар сөзі», «Әлемдік әдебиет кітапханасы», «Қазақ халқының ежелгі заманнан бүгінгі таңға дейінгі философиялық мұрасы»,

«Әлемдік философиялық мұра», «Тарихи және мәдени ескерткіштердің жылнамасы», «Әлемдік тарихи ой», «Қазақстан археологиясы», «Қазақстанның орта ғасырлық калалары», «Әлемдік мәдени ой», «Қазақтың ұлттық салт-дәстүрлері», «Қазақ қызығының ежелгі әлемі», «Әлемдік әлеуметтік ой», «Әлемдік саяси ой», «Әлемдік психологиялық ой», «Экономикалық классика», «Тіл тану», «Қазақстан суретшілері» сынды ондаған сериялар бойынша жоспарланған еңбектер қазір жарыққа шығып үлгерді.

Негізінен, «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында шығатын кітаптардың бәрі де спецификасы бойынша, бірнеше институт ұжымына, атап айтқанда, М. Әуезов атындағы әлебиет және өнер институты, Философия институты, Ә. Марғұлан атындағы Тарих және этнология институты, А. Байтұрсынов атындағы тіл білім институты сынды мекемелерге бөлініп берілген. Соның ішінде М. Әуезов атындағы әлебиет және өнер институтында аталған бағдарламаның 3 бағыты бойынша шығармаларды жарыққа шығару қолға алынды. Онда «Бабалар сөзі» (негізі 100 томдық, «Қазақ әдебиетінің тарихы» (негізі 10 томдық, оның барлық томы шықты) және «Қазақ музыкасының антологиясы» (негізі 5 томдық) секциялары бойынша кітаптарды дайындаумен айналысты. Жоғарыда аталып өткен мақсат-міндеттерді орындау барысында мәдени мұраның толық жүйесін зерделеу, оның ішінде заманауи ұлттық мәдениеттің өрісін аңғартар ағымда үлкен жұмыстар атқарылды.

Осы жерде ерекше тоқталып өтер бірнеше жайт бар. Бірінші мәселе, жоғарыда санамаланып өткен осындай кең ауқымды қамтитын кітаптар қатары, шынында біраз баспаларға жұмыс тауып беріп, сол арқылы мемлекеттік тапсырыс бойынша өнім өндірген олар, өз хал-ахуалын біршама көтеріп алуға мол мүмкіндік алды. «Мәдени мұра» бағдарламасы аясында шығарылуы тиіс еңбектердің біршама бөлігі үкімет тендері арқылы меншік түрі әр түрлі бірнеше баспаларға жүктелді. Бұл бағдарлама бойынша қырыққа тарта баспа кітап шығару ісіне қатысты. Арыс, Ауларма, Дайк-Пресс, Ел-Шежіре, Жазушы, Қазақ энциклопедиясы, Қазақстан, Қазығұрт, Өнер, Таймас, Фолиант т.б. баспалар қатысты. Мысалы: Ауларма баспасы-65, Фолиант-54, Дайк-пресс-40, Өнер баспасы-18 кітап шығарып, бағдарламаны жүзеге асыруда белсенділік көрсетті.

«Мәдени мұраның» баспа саласына өте мол қаражатты салуы, еліміздің біраз баспаларына инвестиция құюмен пара-пар болды десек қателеспейміз. Инвестиция дегеніміздің өзі — белгілі бір салаға капиталдың ұзақ мерзімді жұмсалымы нысанында жүзеге асырылатын шығындар жиынтығы десек, баспа ісіне жұмсалған сол шығындардың итілігі тек қалың көпшілік ғана емес, бүгінгі таңда біршама баспалар да сезініп келеді. «Үнемі өзгеріп тұратын конъюнктурда баспагерлерге жаңа стратегия мен маркетинг техникасының соңынан ілесіп отыруға тура келді», — деп ағылшын баспагері Д. Доблер айтқандай, қанша дегенмен, жаңа заманға сай техникалық және технологиялық стандарттарды пайдаланып өнім шығаруы

үшін әрбір баспа бәсекеге түсуі сөзсіз. Өйткені, бұрынғыдай «шығарып берсем болды» деген ұстаным қазір өзін-өзі ақтамайды.

Бұл мемлекеттік бағдарлама Елбасының бастамасымен және өзінің тікелей қалағалауымен іске асырылды. Бағдарламаны орындау үшін қажетті қаржы бөлініп, бұл іске зиялылардың шығармашылық үлкен топтары жұмылдырылды. Тәуелсіз Қазақстан тарихының шежірелері беттерін нық орын алатын «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламаны жүзеге асыруда Қоғамдық кеңес мүшесі, Мәдениет және ақпарат министрінің, еліміздегі салалық ғылыми институт қызметкерлері, ғалымдары, аудармашылары, зерттеушілері, баспагерлер мен кітап безендіруші суретшілердің сінірген еңбектері зор. Еліміз алғаш рет өзінің өркениет жолында өсіп-өнуіне негіз бола аларлықтай мәдени құндылықтарын жинақтап, жүйелеп, зерттеп, саралап қытай, араб, парсы, моңғол, батыс, орыс және тағы басқа дерек көздерінен қазақ тіліне аударып басып шығарылды.

«Өткен ғасырдың 90-шы жылдарынан бастап қазақ тілді оқырман үшін философия, тарих, заңгерлік және басқа салалардағы әлемдік ғылыми ой-сананың негізі қаланған еңбектерді, сондай-ақ көркем әдебиетті басып шығару, іс жүзінде тоқтап қалды.

Осымен байланысты өскелең ұрпақты қазақстандық отаншылдық рухына тәрбиелеу және тарихи, мәдени мұраны жан-жақты зерделеуде ақтандарды жасау, сондай-ақ қазақ халқының сан ғасырлық рухани тәжірибесін қорыту мақсатында мемлекеттік тілде тарихи көркем, ғылыми толық дестелерді шығарудың мәселелері ерекше өзекті болып отыр» — деген Елбасымыздың сөзі осыған толық дәлел.

1. Қазақстан Республикасының кітап жылнамасы - Ежегодник книги Республик Казахстан. Алматы, 2011.- 789 бет.
2. Қазақстан Республикасының баспасөзі.- Печать Республики Казахстан: статистикалық жинақ - 2010.- Алматы, 2011.-130 бет.
3. Қазақстан Республикасының баспасөзі.- Печать Республики Казахстан: статистикалық жинақ - 2011.- Алматы, 2012.-135 бет.
4. Қазақстан Республикасының тәуелсіздік жылдарындағы баспасөзі /Ж.Т.Сейдуманов, К.М.Мұқапаева, А.Б.Қиғзбаева.- Алматы : «ISBN Агенттігі», 2010.-485 б

Салдуақасов А.А.

ҚазҰУ-дың аға оқытушысы

АҚШ БАСПАСӨЗІНДЕГІ ҚОҒАМ МЕН ҚҰНДЫЛЫҚ МӘСЕЛЕСІ

АҚШ мемлекеттік департаменті қаржыландыратын Халықаралық даму жөніндегі агенттігінің бұқаралық ақпарат құралдарын қолдау бағдарламасы төрт негізгі бағытты қамтиды. Соның біріншісі журналистерге білім беру. Американдық журналистер мен оқытушылар шетелдерге жіберіледі, олар